

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw”

Nuchterheid

„Laat ons waken en nuchter zijn”.

I Thess. 5 : 6.

„Zijt dan nuchteren en waakt”.

I Petr. 4 : 7.

„Zijt nuchteren en waakt”.

I Petr. 5 : 8.

Voor enige tijd ontving ik een brief van een broeder, die er de aandacht op vestigde, dat de HERE nuchterheid van ons vraagt. Terecht merkte hij op, dat de vermaning om nuchter te zijn vooral in verband wordt gebracht, in de Schrift, met de wederkomst van Christus.

Deze brief is de aanleiding tot dit artikeltje.

Wij gebruiken de woorden nuchterheid en nuchter nogal in onderscheidene betekenissen. Zowel in eigenlijke als in figuurlijke zin.

Als we een drankje moeten innemen op de nuchtere maag, dan weten we allen wel dat dit betekent: eer we iets gegeten of gedronken hebben.

Als iemand nuchter is thuis gekomen van een feestje, dan wil dat zeggen, dat hij niet dronken was.

Als we spreken van de nuchtere waarheid, dan betekent dat: ontdaan van alle opsiering of verduistering.

Soms heeft nuchter de kleur van: koelzakelijk, bij het saai af.

Als we zeggen: Hij is nog een nuchter kind, dan willen we daarmee zeggen, dat hij nog pas in de wereld komt kijken, nog onnozel of naïef is.

Als we nu willen nagaan hoe de Schrift dit woord gebruikt, dan beperk ik me tot het Nieuwe Testament en tot de overdrachtelijke betekenissen.

Als Paulus in Titus 2 de oude mannen vermaant om nuchter te zijn, dan betekent dat daar wel, dat zij zich „niet tot veel wijn moeten begeven”. Welke vermaning daar ook aan de oude vrouwen wordt gegeven.

Maar dat laat ik hier nu buiten beschouwing.

Wat betekent het als de apostel in I Thess. 5 : 6 schrijft: „Laat ons waken en nuchter zijn”?

Dat blijkt duidelijk uit het verband.

Paulus heeft gesproken van de dag des Heren, die komen zal als een dief in de nacht. De ongelovigen zullen zeggen: Er is niets aan de hand.

Valse profeten zullen verkondigen: Vrede, vrede en geen gevaar.

Hun zal de dag des Heren overkomen „gelijk de barensood een bevruchte vrouw”.

Maar zó mag en zal het met de gemeente van Christus niet zijn.

De gelovigen zijn immers kinderen des lichts.

Zij zijn overgezet uit het rijk der duister-

PREDIKING

De gemeente bestaat gemeenlijk uit mensen, die daags druk arbeiden moeten en voor onderzoek der H. S. bijna geen tijd overhouden. Zij verlangt des Zondags van hare dienaren opening der Schrift, cntvouwing der geheimenissen. Zij verlangt ze duidelijk, verstaanbaar, niet in ellenlange redeneringen, maar in eenvoud en kracht, in haar taal en voor haar bevatten berekend.

Dr H. Bavinck.

nis in het licht van Gods openbaring en van Gods genade.

Zij behoren niet bij de nacht der wereld en de duisternis der zonde.

Dat de wereld zich een roes drinkt spreekt vanzelf.

De ongelovigen leven naar de regel: „Laat ons eten en drinken, want morgen sterven wij”. I Cor. 15 : 32.

Zij plukken van het leven wat er te plukken valt. Zij genieten wat er maar te genieten is. Zij hebben immers niets anders?

Zij zijn kinderen van de nacht.

Zij drinken zich een roes aan het genot dezer wereld.

Maar tot de gelovigen zegt Paulus: „Gij zijt allen kinderen des lichts en kinderen des dags; wij zijn niet des nachts noch der duisternis. Zo laat ons dan niet slapen, gelijk als de anderen, maar laat ons waken en nuchter zijn”.

Het is duidelijk, dat de apostel daarmee wil zeggen: Laat u door de wereld niet op sleeptouw nemen. Drinkt u geen roes aan de grootsheid des levens of aan de begeerlijkheid van het vlees of aan de begeerlijkheid der ogen. Zegt nuchter en duidelijk en radicaal neen tegen alle genieting, die niet kan samengaan met de verwachting van de komst van Jezus Christus.

Wij gebruiken in de dagelijkse taal het woord nuchter ook wel in overeenkomstige zin. We zeggen bijv. van iets, dat niet onder ons bereik valt of dat we niet kunnen betalen: Daar blijf ik wel nuchter van.

Zo zegt de apostel: Blijft maar nuchter van alles, dat niet bestaan kan in het gericht van Hem, die komt om te oordelen de levenden en de doden.

Maar met dit negatieve is niet alles gezegd.

Het is goed als we „de lekkernij der wereld niet smaken”.

Maar christelijke nuchterheid bestaat niet alleen in iets niet-doen.

Een christendom dat alleen weet van „raak niet en smaak niet en roer niet aan” behaagt de HERE niet. Kan ook niet bestaan in het gericht.

We blijven nuchter van de wereld als het goed met ons staat.

Maar positief doen we aan het borstwapen van het geloof en van de liefde. En wapenen we ons met de helm: de hoop der zaligheid of der verlossing. Als we nuchter zijn in de zin der Schrift, dan verstaan we, dat deze wereld voorbijgaat met haar begeerlijkheid.

Maar dan verstaan we ook dat er een andere wereld is.

Een andere werkelijkheid, die God ons geopenbaard heeft.

Een rijkdom aan beloften, die we mogen en moeten geloven.

Een wêelde van Gods vaderlijke eisen, namelijk om God lief te hebben met geheel ons hart en de naaste als ons zelf.

Een heerlijke toekomst waarop we mogen hopen.

En met dat geloven en liefhebben en hopen hebben we de handen dan wel zó vol, dat we eenvoudig geen tijd hebben voor het genot der wereld.

Echte nuchterheid doet ons de goddeloze wereld verzaken.

Maar dat heeft met koele zakelijkheid of saaiheid of onnozelheid niets te maken. We blijven nuchter van alles wat de Here haat.

Maar we verzadigen ons door het geloof aan Gods beloften.

En we vinden bevrediging in Gods liefdedienst.

En we zijn rijk in de hoop op het eeuwige, zalige leven.

Ook in I Petrus 4 : 7 wordt het nuchter-zijn

UIT DE INHOUD:

Nuchterheid	H. J. J.
Predik het Evangelie! (I)	C. V.
Fundamentalisme (IV)	J. M.
De zin van de Sabbat (IV)	H. V.
Techniek en toekomst	J. Stw.
„Elke wijze vrouw bouwt haar huis”	H.
Boekbespreking	H. J. J.
Stem uit de kerken	P. A. H.
Kritische krabbels	Frater
Persschouw	C. V.
Van hier en ginds	
Verantwoording	
Kerknieuws	

in verband gebracht met de wederkomst van Christus en het voorbijgaan van de gedaante dezer wereld. Daar staat immers: „En het einde aller dingen is nabij: zijt dan nuchteren en waakt in de gebeden”.

In het voorgaande gedeelte was sprake van „het leven der heidenen” en van een wandel „in ontuchtigheden, begeerlijkheden enz.”

Ook kwam daar ter sprake het „rekenchap geven aan Hem, die bereid staat om te oordelen de levenden en de doden”.

Met het oog op het voorbijgaan van deze wereld en de wederkomst van Christus zullen we nuchter zijn en waken in de gebeden, opdat we niet in verzoeking komen en vallen.

Maar ook in dat verband wordt niet alleen gezegd waarvan we ons hebben te onthouden. We zullen nuchter rekenen met de komst van een andere wereld, van een nieuwe aarde en een nieuwe hemel, waar gerechtigheid woont.

En met het oog daarop zullen we vurige liefde onder elkander hebben en menigte van zonde bedekken en herbergzaam zijn.

„Een iegelijk gelijk hij gave ontvangen heeft, alzo bediene hij die aan de ander, als goede uitdelers der menigerlei genade Gods”. Vs. 10.

Nuchter zijn wil ook hier negatief zeggen: Neen zeggen tegen alles, waarin de genade des HEREN niet is.

Maar positief zullen we het druk hebben met Gods liefdedienst, die ook uitkomt in het dienen van de naaste.

Tenslotte wordt in I Petr. 5 : 8 het „nuchteren zijn en waken” in verband gebracht met de strijd tegen de duivel, die rondgaat als een briesende leeuw, op zoek naar een prooi, die hij zou kunnen verslinden.

De lezers van de brief van Petrus hadden veel te lijden in deze wereld. Die werkelijkheid moesten ze maar nuchter onder ogen zien.

Zo gaat het met heel de broederschap in de wereld.

De Heiland heeft het al voorgezegt: „In deze wereld zult gij verdrukking hebben”. Maar de gelovigen zullen niet versagen, doch de duivel wederstaan en vast staan in het geloof. Christus heeft de wereld overwonnen. En ook de duivel heeft geen macht over hen, die zich aan de Here Jezus houden.

Zijn wij nuchter? En wakker? Laten we het anders worden. Paulus schrijft in I Cor. 15 : 34: „Komt tot de rechte nuchterheid”. (N.V.) Ook weer in verband met de opstanding der doden. En het gevaar van „laat ons eten en drinken, want morgen sterven wij”.

We hebben deze vermaning in deze tijd en in onze kerken wel nodig denk ik.

H. J. Jager.

Predik het Evangelie!

I

We spraken in een voorgaand artikel over doorgaande reformatie.

We legden er alle nadruk op, dat die nodig is. Dat daarvan zelfs het voortbestaan, het leven der kerken afhangt. Als die reformatie er niet is en blijft, gaat de kerk onherroepelijk onder.

We zullen nu weer een moment van die voortgaande reformatie bezien.

En wel dan een dat de prediking heeft.

Er zijn er die menen, dat het ook tot echte doorgaande reformatie behoort, dat in de prediking met alle kracht in Gods Naam wordt gezegd, dat men tot een bepaalde politieke partij moet behoren, en in de prediking die partij wordt gesanctioneerd en verdedigd. Of ook, dat de prediker een bepaalde school aan de ouders moet voorschrijven. Of een organisatie, zelfs ook wel een bepaalde krant.

Is dat zo?

Behoort dat tot ware doorgaande reformatie?

Wat behoort in deze tot ware voortgaande reformatie?

We willen in dit artikel daarover iets zeggen.

En wel door te luisteren naar een woord van Prof. Dr H. Bavinck.

* * *

Er bestaat van Prof. Bavinck een fijne studie, welke hij publiceerde onder de titel „Christelijke Beginselen en Maatschappelijke verhoudingen”.

Bavinck wijst er daarin op, dat de Here aan het volk Israël „zijn rechten” gaf, welke voor heel het leven golden. Als het naar die rechten leefde, zou het vrede hebben en tot grote voorspoed komen. Uitvoerig tekent Bavinck die rechten uit de Schriften. En hij laat zien hoe Israël van de Here afviel, Diens rechten verachtte en zich verslinderde aan de afgoden.

„Afgodendienst en bijgeloof, wellust en wreedheid, tempelmaagden en kinderoffers, despotisme en omkooprij, onrecht en verdrukking deden hun intrede in het rijk van Juda en namen hoe langer hoe meer de overhand. Godsdienstig en zedelijk, burgerlijk en maatschappelijk kwam er een toestand, die lijnrecht in strijd was met Gods wet en de straf der ballingschap, eerst voor Israël, dan ook voor Juda noodzakelijk maakte”.

In die situatie treden dan profeten, psalmisten en spreukendichters op.

En wat doen dan deze mannen?

Neen, „zij treden niet op als politieke agenten of sociale hervormers, als partijhoofden, als predikers van een nieuwen godsdienst en zedeleer”.

Neen, zij nemen „alle de maatschappelijke misstanden in hun gezichtskring op en toetsen deze aan de wet Gods, die aan het volk bekend en voor hun geheele leven ten zegen is. En dan toornen en weenen zij beurtelings over de zonden, waaraan het volk zich overgaf. Zij klagen over roof en onmatigheid, omkooprij en gierigheid, geld- en genotzucht, onrecht en bedrog in waren, maat en gewicht, over het uitzuigen van den arme, het inhouden van het loon, het verkoopen van den rechtvaardige, het verdrukken van den wees en de weduwe, over den haat tegen de vromen, enz. De boeken van al de profeten, de zangen van de psalmisten, de spreuken der wijzen zijn er vol van, zoodat er des aanhalens geen einde zou zijn. Geen enkele zonde, tegen de eerste of tegen de tweede tafel van Gods wet, welke door hen verontschuldigd of door de vingers wordt gezien. Zij maken Israël zijne overtredingen, Jeruzalem hare gruwelen bekend. En daarbij sparen zij niemand, het gansche volk klagen zij aan, niet alleen de geringen maar ook en voornamelijk de rijken en de machtigen, de koningen en de rechters, de priesters en de valsche profeten”.

Wat nu het opvallende in de prediking van deze mannen is, is dit — en daar moet scherp op gelet worden — dat zij de oorzaken van de ellende nooit zoeken „in de inzettingen en rechten, in de instellingen en ordeningen, in de slechte inrichting van Staat en maatschappij, in de ongelijkheid van armen en rijken, want God heeft ze beiden gemaakt”.

Neen, zij zoeken die altijd en alleen „in het

hart van het volk, in den afval en de bondsbreuk, in de afgoderij en den werelddienst, in het verlaten van God en Zijn woord”.

Daarom verwachten deze mannen Gods „het herstel niet van eene politieke omwenteling of eene sociale wetgeving, maar alleen van een oprechten terugkeer tot God en Zijn dienst”. En daarom „riepen zij het gansche volk tot de wet en tot de getuigenis terug, tot het recht en de gerechtigheid en drongen daarvoor op verootmoediging en bekeering aan”. En wanneer dan „het heden daar hoe langer hoe minder hope voor biedt, dan zien zij reikhalzend en vol heimwee uit naar de toekomst, waarin God Zijn wet in aller hart zal schrijven. Dan zal het rijk van den Gezalfde uit Davids huis in gerechtigheid en vrede bloeien, zal ieder in het heilige land een onvervreembaar erfdeel ontvangen, Ezech. 47 : 14, 46 : 18 en veilig nederzitten onder zijn wijnstok en vijgeboom. Slaven zullen er dan niet meer zijn, want ook dienstknechten en dienstmaagden zullen den Geest des Heeren ontvangen, en ook de vreemdelingen zullen in Israëls voorrecht deelen”.

* * *

Deze verwachtingen werden in Jezus Christus vervuld.

Niet ten volle, maar toch aanvankelijk en principiëel.

En wat doet Jezus Christus nu?

Als men de Christus vergelijkt met denkers, en kunstenaars, met staatslieden en maatschappelijke hervormers, en hun enorme activiteit en succes, dan slaat onze Heiland maar een pover figuur, dan staat Hij ver bij dezen ten achter.

Maar onze Heiland is radicaal anders dan deze mensen, en doet ook iets dat radicaal anders is dan deze mensen.

Want Jezus Christus is meer dan Salomo en Jona en enig profeet. Hij is ook oneindig meer dan de grootste politieke en maatschappelijke hervormers! Hij is de Messias, de Zone Gods, de door God gezonden Verlosser.

En wat Hij op aarde komt doen, dat is het brengen, het realiseren van het Koninkrijk Gods. Dat koninkrijk is niet een zedelijke, door mensen te stichten, gemeenschap, maar een hemelse, onvergankelijke schat, die bestaat uit gerechtigheid, redding van het verderf, eeuwig leven.

Het is het Koninkrijk, waarvan men alleen burger wordt in de weg van wedergeboorte, geloof, bekering.

Vanuit dit standpunt, vanuit dit Koninkrijk, beziet en beoordeelt Christus nu alles. Ook b.v. de „natuurlijke dingen”. Hij veracht ze niet. Hij staat er onbevungen tegenover. Hij viert bruiloft, neemt aan gastmalen deel, beschouwt spijze en drank, deksel en kleding als goede gaven van de hemelse Vader. Hij eert het huwelijk en heeft kinderen lief.

Maar anderzijds staat Hij ver af van hen die op het volk neerzien en armen verachten. Integendeel, Hij is bewogen met alle ellendigen, geneest zieken, melaatsen, bezetenen, blinden. Hij wekt doden op en verkondigt armen het Evangelie. Voorts voelt Hij zich aangetrokken tot armen en noodduftigen. Hij roept vermoedigen en beladenen. Hij staat bekend als vriend van tollenaars en zondaren.

Men heeft Jezus wel eens voorgesteld als een humanist, of ook als een asceet en vijand van de cultuur. Maar beide groepen misduiden Hem. Noch het oppervlakkig optimisme, noch het droefgeestig pessimisme vindt in Hem een bondgenoot. „Hij staat buiten en boven beide partijen, neemt een eigen plaats in, en handhaaft zich tegenover onze pogingen, om van Hem een partijman te maken steeds op soevereine hoogte”.

Terwijl Jezus zo enerzijds de natuurlijke goederen niet miskent of veracht, is Hij er anderzijds ver vandaan om ze op zichzelf te beoordelen en de waarde te bepalen welke ze in zichzelf dragen. Daartoe is Hij niet op aarde gekomen. Dat was zijn taak, zijn roeping, zijn door God Hem opgedragen werk niet.

„Vandaar, dat Hij nooit rechtstreeks voor de armen en de verdrukten, voor de weduwen en de weezen, voor de slaven en de dagloners als zoodanig opkomt. Hij dringt nooit aan op lotsverbetering of loonsverhoging, op levensverzekering of pensioenregeling. Jezus is geen

Redactieleden:

Dr. J. BOSCH, P. GROEN, Prof. Dr.
H. J. JAGER, Prof. C. VEENHOF

Adres van Redactie:

H. J. Jager, Jan v. Arkelstr. 7, Kampen

Medewerkers:

Ds. D. van Dijk, Groningen
Drs W. K. van Dijk, Groningen
P. A. Hekstra, Rotterdam
Dr. D. Holwerda, Zuidhorn
Ds. P. K. Keizer, Groningen
Drs J. F. J. Lamet, Eindhoven
Ds. J. Meester, Amsterdam-Z.
Mr. Dr. Meulink, Enschede
D. W. L. Milo, Nunspeet
Prof. Dr. K. J. Popma, Utrecht
Drs G. Puchinger, Utrecht
Drs H. R. Rookmaaker, Leiden
Ir. J. Stellingwerff, Eindhoven
Ds. B. Telder, Breda
Ds. G. Visee, Kampen
Ds. C. Vonk, Schiedam
Ds. D. K. Wielenga JDzn, Rotterdam
Prof. Mr. H. D. van Wijk, Amstelveen

Secretariaat Geref. Persvereniging

„Opbouw”:

H. Albracht, Prof. Wentlaan 50, Utrecht

Penningmeester van de Geref. Persvereniging:

Drs J. F. J. Lamet Antilopelaan 2,
Geldrop, post Eindhoven
Administratie: Slotlaan 220, Zeist

man der wetenschap of der kunst, maar ook geen politicus of oeconoom, geen sociale hervormer of demagoog, geen partijman of klas-senstrijder. Hij aanvaardt de sociale toestanden zooals ze zijn, en wendt nooit een enkele poging aan, om daarin verandering of verbetering te brengen. Hij erkent het recht des keizers en beveelt, hem schatting te geven, Matth. 22 : 17—22, betaalt de didrachmen, Matth. 17 : 24—27, eert degenen, die gezeten zijn op den stoel van Mozes, Matth. 23 : 2, weigert als scheidsman op te treden bij een broedertwist over de erfenis, Luk. 12 : 14 en heeft ook in dit opzicht alle gerechtigheid der wet vervuld, Matth. 3 : 15. Hij gaat uit van het verschil in bedeeling tusschen armen en rijken, spreekt van eigenaars, die een huis of een wijngaard, die landerijen of goederen bezitten, Matth. 21 : 40, 22 : 1, 24 : 43, Mark. 12 : 1, Luk. 12 : 16, 13 : 25, 16 : 1 enz., en zegt, dat er altijd armen zullen zijn, Mark. 14 : 7; de bestaande bezitsverhoudingen worden door Hem zonder critiek aanvaard. En evenzoo onderstelt Hij, zonder er aanmerking op te maken, bestaande regelingen van koop en verkoop, van huur en verhuur, van verdienste en loon, Matth. 13 : 44, 19 : 21, 20 : 1, 21 : 33, en gaat uit van de gedachte, dat de dienstknechten onderworpen en tot gehoorzaamheid verplicht zijn aan hunnen heer, Matth. 10 : 24, Luk. 17 : 7—10. Alle politieke en sociale toestanden en verhoudingen laat Hij voor hetgeen zij zijn; op heel dit terrein grijpt Hij nergens in, noch met woord noch met daad.”

* * *

Maar, terwijl Christus dit alles onaange-roerd laat, staat Hij toch midden in de wereld. Hij komt daarin met zijn persoon en zijn werk. En Hij grijpt allen en alles aan. Maar op vol-strekt unieke wijze. Als Middelaar. Als Ver-losser. Ook als degene die het oordeel zal uitbrengen. En Hij doet dat door zijn woord, door het evangelie. „Aan alle standen en klassen predikt Hij hetzelfde Evangelie van het Koninkrijk Gods. Dat is de schat, dat het onvergankelijk goed, dat Hij op aarde brengen komt. En nu stelt hij in het licht, dat alles, wat het ook zij, spijze en drank, deksel en kleding, huwelijk en gezin, beroep en stand, rijkdom en eer enz. bij dien schat van het Koninkrijk der hemelen vergeleken, in geen aanmerking komt en gewillig, zonder aarzeling, moet prijsgegeven worden. Van het standpunt van het Koninkrijk der hemelen uit beoordeelde Jezus de aardsche toestanden en verhoudingen; dat is de maatstaf van zijne beoordeeling; dat de blik, dien Hij op die dingen heeft. Wat spijze en drank, deksel en kleding aangaat, deze dingen komen alle terecht voor dengene, die het Koninkrijk Gods met zijne gerechtigheid zoekt, Matth. 6 : 15—34. Man en vrouw, ouders en kinderen, broeders en zusters, huizen en akkers moeten verlaten worden, zoodra zij met den eisch van het Evangelie in strijd komen, Matth. 10 : 37, Luk. 9 : 59—62, 14 : 26; ziel en leven

moeten verloochend worden om Christus' en en om des Evangelies wil, Matth. 10 : 39, 16 : 25".

Speciaal wijst Jezus er met alle klem op, dat de rijkdom een bezwaar is om in te gaan in het Koninkrijk der hemelen. „Jezus trad niet tegen de rijken als zoodanig op; Hij be- streed niet de kapitalisten, enkel omdat zij een groot kapitaal bezitten; immers ging Hij ook wel met rijken om, nam deel aan hunne maaltijden, schetst ze niet altoos als boos, maar stelt ze soms ook als goede, weldadige menschen voor, Matth. 20 : 1—15, 22 : 2, Luk. 15 : 11, 19 : 12. Nooit beschouwt Hij de tegen- stelling tusschen rijken en armen uit een oeconomisch standpunt; Hij wil de armen niet als zoodanig helpen aan een betere posi- tie, een hooger loon, een grooter bezit; en Hij wil ook de rijken als zoodanig niet bewegen, om afstand te doen van hun bezit en het onder de armen te verdeelen. Maar Hij beziet den rijkdom van ethisch standpunt. Hij verge- lijkt hem met de goederen van het hemelsch Koninkrijk, en zegt dan, dat alle aardsche

schatten, daarbij vergeleken, vanwege hunne vergankelijkheid, waardeloos zijn, Matth. 6 : 19, 20, ja dat zij menigmaal eene groote hin- dernis zijn om in te gaan in het Koninkrijk der hemelen, Matth. 19 : 21, 23, 24, omdat zij velerlei zorg medebrengen, Luk. 14 : 18—20, eene valsche gerustheid kweeken, Luk. 12 : 16—20, en tot een weelderig leven verleiden, Luk. 16 : 19. Geen conservatisme of mam- monisme, geen socialisme of cummunisme kan zich op Jezus beroepen; want Hij kwam niet op aarde, om armen en proletariërs een menschwaardig bestaan te verschaffen, maar Hij is in de wereld gekomen om zijn volk zalig te maken van hunne zonden, om te dienen en zijne ziel te geven tot een rantsoen voor velen".

Dat was en is de boodschap van Jezus Christus ten aanzien van het koninkrijk Gods en het komen ervan midden in deze wereld.

Volgende week D.V. nog een vervolg hiervan.

C. V.

FUNDAMENTALISME

IV

7. Vorige keer wezen wij er op hoe vooral in Engeland, waar — de laatste jaren — levendig is gediscussieerd over het funda- mentalisme, onzekerheid bleek te bestaan omtrent de beantwoording van de vraag wat dat fundamentalisme eigenlijk is of wat het wil zijn. Die onzekerheid bleek te bestaan met name bij de auteurs, die in afwijzende en afkeurende zin over het fundamentalisme schreven.

Behalve die onzekerheid wat betreft de beantwoording van de vraag wat er onder verstaan moet worden, valt bij bestrijders van het fundamentalisme nog wat op. Dat is dit, dat men het omschrijft of poogt te om- schrijven als een godsdienstig verschijnsel dat zich niet alleen onderscheidt door zijn „curieus" standpunt ten aanzien van de heilige Schrift (zie wat we de vorige keer daarover geschreven hebben), maar ook door zekere eigenaardigheden in de praktijk van het leven.

Dr Packer, die we de vorige keer citeerden, maakt melding van een zekere dr M. Ramsey, die in een plaatselijk kerkblad van Durham onder meer schreef dat het fundamentalisme een eigenaardige vorm van het Christendom was met enkele merkwaardige trekken. Die merkwaardige trekken beschreef hij als volgt: 1. ontkenning van de menselijke factor in de Bijbel, 2. geloof in de verzoening door verzoenen en strafdragen, 3. de gewoon- te van aandringen op een onmiddellijke beslissing aan het eind van een evangeli- sationsamenkomst, 4. een individualistische leer omtrent het werk van de Heilige Geest in de gelovige waardoor het lidmaatschap van de kerk en het gebruik van de sacra- menten praktisch overbodig zouden zijn.

Gabriël Hebert, wiens boek we de vorige keer noemden, suggereert, dat de evange- lische beweging in Engeland wordt ontsierd door twee hoofdtekken: door een onvol- doende leer omtrent de Bijbel en een trotse houding van geestelijke zelfgenoegzaamheid.

Anderen geven weer andere lijsten van de vermeende gebreken van de fundamentalis- ten. De modernisten verwijten de fundamen- talisten dat zij geen modernisten zijn; de

sacramentalisten dat zij geen sacramentalisten zijn, de neo-orthodoxen dat zij geen neo- orthodoxen zijn, en zo voort. Het is nogal duidelijk dat dit soort kritiek niet verder komt dan dat wordt verteld in termen en begrippen van het eigen systeem van de schrijver zelf wat fundamentalisme niet is. Wat het wél is dat zal alleen maar gezegd kunnen worden door gebruik te maken van de eigen termen en de eigen uitgangspunten van het „fundamentalisme" zelf schrijft Packer.

Op één punt schijnen alle anti-fundamen- talisten overeen te stemmen. Dat is dat de leer omtrent de Schrift (die zij dan omschrij- ven zoals we de vorige keer gezien hebben nu eens als „dictaat" dan weer als letterlijk- heid en onfeilbaarheid of iets van deze aard) iets nieuws zou zijn, iets eccentric, in de werkelijkheid onhoudbaar. Zij stellen het zo voor dat het woord fundamentalisme een muntstuk van de twintigste eeuw is en con- cluderen dat het geval zo nieuw is als zijn naam. Het begon, zeggen zij, als een reactie tegen literaire en historische kritiek op de Bijbel en tegen aanvallen die in de naam van de wetenschap werden gericht tegen dat wat men dacht, dat de Bijbel leerde omtrent de schepping. Het vertegenwoordigt een strijd- vaardige verscherping van vóór-kritische en vóór-wetenschappelijke inzichten, een wanhopige poging om versleten tradities overeind te houden. Als zodanig is het een vlucht voor de feiten.

Het wil voorzien in een schuilplaats waar men met het verleden veilig kan blijven zitten. Om een fundamentalist te kunnen zijn moet men zijn verstand resoluut sluiten. Deur op slot; grendels er voor tegen de moderne inzichten omtrent de Bijbel. Funda- mentalisme betekent achteruitgang en het resultaat is onbetrouwbaar. Intellectuele hara-kiri, zo schreef een correspondent in The Times, vraagt het als prijs van zijn aan- hangers. Daarom wordt fundamentalisme in Engeland zo dikwijls gelijk gesteld met obscurantisme, met werk van duisterlingen. In ons land zei men in de vorige eeuw: de nachtschool. Werden de afgescheidenen en de dolerenden niet gescholden voor de mensen van de nachtschool die met het denkend deel der natie niet mee konden? Omdat zij het hielden bij die oude Bijbel, die toch allang door de wetenschappelijke inzichten van de moderne, verlichte tijd als ouderwets en aftands aan de kaak gesteld was?

De critici van het fundamentalisme zien het als een van de vele bewegingen van blinde reactie die telkens de geschiedenis van 's mensen vooruitgang ontsieren. Het vertegenwoordigt voor hen het al te fami- liaire schouwspel van hard traditionalisme dat weigert van zichzelf te erkennen dat het uit de tijd is. En in de hitte van de reactie, zou het 't vermogen tot de vorming van een evenwichtig oordeel verloren hebben.

Het is een lange lijst. We zouden rustig nog enige tijd kunnen doorgaan met het releveren van de kritiek, die men speciaal in Engeland, tegen het verschijnsel van het fundameta-

lisme heeft aangevoerd. Maar we weten het zo langzamerhand wel. Het zijn de stemmen van hen, die het geloof in de heilige Schrif- ten als Goddelijke openbaring hebben ver- laten om daarvoor in de plaats hun eigen openbaringsidee te plaatsen. En die blijkbaar niet inzien dat hun eigen idee omtrent de Goddelijke openbaring „nieuw" is in de lange historie van de kerk. En dat het geloof van hen, die belijden dat de heilige Schrift het geschreven Woord Gods is, niet nieuw maar oud is. Zo oud als de kerk van het nieuwe Testament in elk geval.

Het zijn de stemmen van hen, die blijkbaar niet willen inzien dat de Here Jezus zelf heeft getuigd van dat geloof in de geschreven woorden Gods. En dat de apostelen op dezelf- de wijze tegenover die woorden hebben gestaan.

8. We willen ook niet vergeten dat deze kritiek op het „fundamentalisme" vooral komt van de zijde van hen, die vurige voor- standers zijn van de oecumenische beweging, die haar centrale heeft in de Wereldraad van Kerken.

Een van de zwakheden van deze oecume- nische denkers en ijveraars is dat zij als prin- cipe hebben, dat alle dogmatische inzichten bij verschillende groeperingen der christen- heid, facetten en fragmenten zijn van de éne Waarheid die God heeft geopenbaard. En dat dientengevolge alle verschillende dogmati- sche inzichten op de een of andere wijze moeten worden beschouwd als in zeker op- zicht elkaar aanvullend. Volgens hen is de weg om een ware, algemene of katholieke theologie of dogmatiek te kunnen opbouwen, dat men al de verschillende inzichten en belijdenissen of confessies, voorzover moge- lijk samenvoegt. Dat zal niet eenvoudig zijn. Deze weg is een lange weg. Maar die kant moet het uit. Op deze weg alleen zal men kunnen komen tot eenheid van het christelijk geloof en tot eenheid van de kerk.

En dit kunnen we wel vaststellen dat de fundamentalisten, deze mening niet zijn toe- gedaan. Zij houden vast dat de enige weg om te gaan voor ons is dat alle meningen en dogmatische inzichten worden getoetst aan de enige norm van de heilige Schrift.

Hier ligt het belangrijk onderscheid tussen de voorstanders van de oecumenische bewe- ging enerzijds en hen, die willen blijven bij de belijdenis van de kerken der reformatie, bij de belijdenis van de kerk der eeuwen om- trent het geschreven Woord van God ander- zijds. De eerstgenoemden zetten alles op de éne kaart van de uiterlijke eenheidsdemon- stratie van de christenheid. Dit laatste vooral tegenover de niet-christelijke wereld van Azië en Afrika. Zij willen tegenover de ont- wakende godsdiensten van het Oosten, het christendom per se als een eenheid presen- teren. Vooral, ja juist in de ontmoeting van Oost en West in de zendingsarbeid, moet het christendom met zijn overstelpende veelheid van richtingen en kerken komen tot eenheid. Als het dat niet doet, zo denken de voorstan- ders van de oecumenische beweging, dan zal het het onderspit delven in de geweldige worsteling tussen oost en west, in de worst- eling tussen westers christendom en ontwa- kende oosterse religies. Het is voor het chris- tendom in de wereldomspannende worsteling van onze eeuw een kwestie van te be or not to be, van blijven of ondergaan, dat het zich als een eenheid manifesteert tegenover het heidendom. Daarom wordt door de voorstan- ders van de oecumenische beweging alles in het kerkelijk en geestelijk leven, gezet op de éne kaart van de uiterlijke eenheidsmanifes- tatie van de christenheid.

Ten behoeve van het bereiken van deze uiterlijke eenheidsmanifestatie, zo zeggen de mensen van de oecumenische beweging, moet men over alle geschillen heenstappen. Men moet heenstappen over confessionele geschil- len. Zelfs over de allerdiepste confessionele geschillen. Men moet heenstappen over de strijd voor kerkherstel. Want die strijd was en is een uitvloeisel van confessionele geschil- len, waarover men moet heenstappen in het huidige tijdsgewricht. Men moet bijvoorbeeld in Nederland heenstappen over de kwestie van de Afscheiding van 1834 en die van de Doleantie van 1886. We moeten alles zetten op die éne kaart van de uiterlijke eenheid van de christenheid. Ook het „oude" verschil tussen modernisme en schriftuurlijk geloof moet men laten rusten. Men moet ook daar-

PROEFNUMMERS GEWENTS?!
SCHRIJF PER OMGAANDE EEN
KAARTJE AAN

Drukkerij STEENBERGEN, ZEIST

en de postbode bezorgt u spoed-
dig het verlangde!

over heenstappen in onze twintigste eeuw met zijn enorme vraagstukken inzake oostersheidendom en westers christendom. Men moet eveneens heenstappen over het diepe verschil tussen Rome en de Reformatie. Onze tijd vraagt nieuwe oriëntering.

Dit streven van de oecumenische beweging vindt enorm veel aanhang in onze naoorlogse jaren. Ook in de Gereformeerde Kerken, die niet vrijgemaakt zijn. Dit is op de achtergrond van de verflauwing der grenzen aldaar in zo menig opzicht. Dit is op de achtergrond van het niet meer staan achter Afscheiding en Doleantie, wat men in de huidige Geref. Kerken, niet vrijgemaakt, kan opmerken in alle kringen. Dit is de achtergrond van de achteruitgang van de Anti-revolutionaire Partij ten aanzien van haar principiële positie. Men noeme het „doorbraak”. Men noeme het invloed van het barthianisme. Het

is déze tijdgeest, déze geest van de oecumenische beweging.

Welnu de fundamentalisten zijn zij, die zeggen: zal de kerk in deze eeuw, zoals in alle eeuwen, kunnen blijven staan dan is nodig, dat zij blijft bij het geloven en belijden van de kerken der reformatie, van de kerk der eeuwen. Een uiterlijke eenheidsdemonstratie heeft meer weg van een „wereldse” methode dan van het leven uit het geloof dat Christus regeert en dat Hij zijn kerk bewaart. De fundamentalisten zijn zij, die weigeren alles in de kerk en de zending te zetten op die éne kaart van uiterlijke eenheidsmanifestatie ten koste van de Waarheid zelf. Het is de oude tegenstelling van de 19e eeuw tussen christendom boven geloofsverdeeldheid van het liberalisme enerzijds en het schriftuurlijk belijden anderzijds.

J. Meester.

De zin van de Sabbat

IV

Wanneer wij uitgaan van de Mozaïsche instelling van de sabbat krijgen we een goede kijk op de zin van de sabbat en kunnen ook diverse moeilijkheden, die zich anders voordoen, vermeden worden.

Wij willen pogen dit nader aan te tonen.

We willen beginnen met uit te spreken, dat we Prof. Aalders menen te moeten volgen, wanneer hij de zevende dag van Gen. 2 : 2 opvat als een dag Gods. We volgen hem niet, als hij ineens in vs 3 de zevende dag neemt als doelende op de menselijke rustdag. Dat is toch wel onmogelijk, omdat in het vervolg van dat vs nog gezegd wordt, dat het de dag van Gods rust was. In deze moeilijkheid raakt Aalders verstrikt, omdat hij uitgaat van een instelling van de sabbat bij de Schepping. (Zie ook 2e art.)

Neen de zevende dag in Gen. 2 : 2—3 is de dag van Gods rust en het is dan een dag Gods, d.w.z. een dag, waarvan de duur door ons mensen niet is te berekenen. Zoals trouwens ook de voorgaande dagen, de 6 scheppingsdagen, dagen Gods waren.

We kunnen wel niet op aller instemming rekenen als wij het zo zeggen.

Toen het boek van A. de Ligne „Mens van waar zijt gij?” verscheen, werd het, althans in een deel van onze pers — naar ik vrees al te gemakkelijk — luid bejubeld. Zie bijv. R. v. R. in „De Reformatie”, 33e jrg. blz. 5.

Nu deze de Ligne komt er krachtig voor op, dat de 6 scheppingsdagen en ook de 7e dag, dagen van 24 uur zouden zijn geweest. Zie blz. 171 e.v. van zijn boek.

Het is vanzelf niet doenlijk in het bestek van deze artikelen breed op deze kwestie in te gaan. Ik moge wel verwijzen naar de, voorzover ik kan beoordelen, uitnemende artikelen van Ir. J. H. Wiersma „Over schepping en scheppingsgeschiedenis”, eveneens in „De Reformatie”, 33e jrg. blz. 308 e.v.v. Bij zijn conclusies noemt hij op blz. 350 onder ten 7e: „De betekenis van de dagen en het genoemd worden van enkele onderdelen van deze dagen — avond en morgen — is, dat ook de scheppingen van elke dag een tijdsduur in beslag genomen hebben en niet in een punt des tijds te voorschijn geroepen werden. Het zijn langdurige werkdagen van de Schepper, zoals de zevende dag Zijn langdurige rustdag is.”

Ik weet ook niet wat er eigenlijk tegen is. De Ligne en anderen met hem, beroepen zich er op, dat het woord 'dag' steeds eenzelfde betekenis heeft. Dat zal wel waar zijn. Maar misschien zou men ook kunnen aantonen, dat bijv. het woord 'oor' altijd eenzelfde betekenis heeft. Daarom is Gods oor nog wel wat anders dan een menselijk oor. Zo heeft God zeker in zes dagen de hemel en de aarde gemaakt, maar Gods dagen zijn nog niet onze dagen. Terecht kan hierbij m.i. verwezen worden naar 2 Petr. 3 : 8.

In elk geval is duidelijk, dat als men de 7e dag opvat als een dag van 24 uur men voor grote moeilijkheden komt te staan. Waarom lezen we dan niet: Toen was het avond geweest en het was morgen geweest: de zevende dag? Ook komt onvermijdelijk de vraag op, wat God dan op de achtste dag gedaan heeft? En dan moge Geesink de oplossing van

á Marck best vinden (zie 2e art.), men zou haar m.i. ook een spitsvondigheid kunnen noemen. Bovendien ontkomt hij er ook niet aan, dat wat de inhoud van de zevende dag uitmaakt, n.l. Gods rust, over een langere periode uitgestrekt te denken.

De Ligne maakt de opmerking: „Indien de zevende dag een gezegende periode zou zijn, dan zouden wij nog in deze heilige rustperiode vertoeven!” Blz. 174.

Daar zit wel iets in. We komen daar nog op terug. Maar hij zou m.i. nu ook aannemelijk moeten maken, dat de val van de mens juist samen getroffen had met het einde van de zevende dag naar zijn opvatting, dus op zaterdagavond.

Dus de zevende dag Gods langdurige rustdag, de dag waarop Hij adem geschept heeft. Ex. 31 : 17.

Maar nu heeft God ook de zevende dag gezegend en geheiligd. En Aalders heeft opgemerkt, dat 'zegenen' en 'heiligen' handelingen zijn, die betrekking hebben op dingen, die vallen binnen de sfeer der mensen. En wij hebben beloofd hem dat niet te zullen betwisten. (Zie 2e art.)

God heeft inderdaad de zevende dag ook willen maken tot een schone en goede dag voor de mens. De mens mocht de rust Gods ingaan en genieten van het schone scheppingswerk, dat God tot stand had gebracht.

Dat wil van zelf niet zeggen, dat de mens niets hoefde te doen, evenmin als immers Gods rust inhield, dat Hij werkeloos was. De mens moest zeker nog wel wat doen, zie Gen. 2 : 15. Maar dit 'werken' was nog wel wat anders dan het zwoegen en ploeteren, waarvoor de mens kwam te staan na zijn zondeval. Gen. 3 : 17—19.

Met deze zondeval kwam er een eind aan de rust van de mens. Het werd nu, zoals gezegd, een zwoegen en ploeteren, een strijd om het bestaan, zorg voor het dagelijks brood drukte het menselijk leven.

Maar we menen ook, dat hiermee een eind kwam aan de rust Gods. De zevende dag verloor nu zijn karakter als rustdag Gods.

Dat is het juiste in de opmerking van De Ligne. Hij acht het terecht ongeloofwaardig, dat wij nu nog in die heilige rustperiode zouden vertoeven.

We rekenen er mee, dat niet ieder aanstonds deze voorstelling van zaken aannemelijk vindt. Wij willen daarom proberen die aannemelijk te maken.

Gangbaar is wel de voorstelling, dat de rust Gods vandaag nog voortduurt. Gesteld wordt dan hierbij, dat het rusten Gods betekent, dat Hij geen nieuwe schepselen meer in het aanzijn roept. Hij onderhoudt en regeert de wereld wel, maar maakt geen nieuwe schepselen. En dat vervolgens de Here nog steeds bezig is zich te verlustigen in het werk zijner handen. Geesink haalt met instemming een woord aan van Dr. Kuyper uit diens „Tractaat van den Sabbat”: „Deze rust Gods duurt nog voort tot aan de Schepping van een nieuwen hemel en een nieuwe aarde”. En hij schrijft zelf verder: „Wat nu verder de rust Gods betreft, ze is negatief een ophouden met scheppen, maar ook positief, een zich verlustigen in Zijn volbracht werk”. a.w. blz. 346/7.

Wij menen, dat op deze voorstelling gerechte kritiek kan worden uitgeoefend.

Als we in Gen. 6 lezen, dat het de HERE berouwde, dat Hij de mens op aarde gemaakt had en het hem smartte in zijn hart, en als de HERE dan wil uitroeien de mensen zowel als het vee, het kruipend gedierte en het gevogelte des hemels, kan God dan nog enig genoegen in zijn werk gehad hebben?

En na de zondvloed is het niet veel beter geworden. Gen. 8 : 21.

Of als de HERE van de hemel ziet dat alle mensenkinderen afgeweken en ontaard zijn geworden? Ps. 14 : 2—3.

Wat zich van de hemel dan ook openbaart is de toorn Gods over alle goddeloosheid en ongerechtigheid der mensen. Rom. 1 : 18.

Zeker ook de gevallen wereld openbaart nog wel Gods heerlijkheid. Vgl. Ps 8; Ps 19, 2—7. En God kan zich nog wel over haar verheugen. Ps 104 : 31. (Overigens wordt nauw hieraan verbonden ook van de verdeling van de zondaren gesproken). De wereld is geen chaos geworden.

Maar de boven genoemde Schriftplaatsen geven toch wel aan dat God niet storeloos geniet.

Gods rust is gebroken.

In de Schrift wordt dan ook weer van Gods werken gesproken. Vgl. Jes. 28 : 21: De Here zal in beweging komen om zijn werk te doen. Jes. 43 : 13: Ik werk, en wie zal het keren?

En dan vooral Joh. 5 : 17: „Mijn Vader werkt tot nu toe en Ik werk ook”.

De populaire verklaring van dit vs is, dat met het werken des Vaders hier bedoeld zou zijn, Gods instandhouden van de wereld. Zo heeft het Aalders in zijn K.V. op Gen. 2 : 2. Eveneens Bouma in zijn K.V. op Joh. 5 : 17, althans in zijn 1e druk.

Maar is deze verklaring wel houdbaar?

Zou het niet vreemd zijn, dat hier 'werken' genaamd wordt, wat volgens Gen. 2 'rusten' is?

En ook, hoe kan het zo een sterk argument zijn in de mond van de Here Christus? Zou dan niet iedere Jood kunnen zeggen, dat hij best op sabbat mocht werken, hout sprokkel, vuur aanmaken, omdat zijn God toch ook werkt?

Neen, wanneer Christus zegt, dat zijn Vader werkt, dan doelt Hij op diens werken aan het heil. Let ook op het verband. Jezus wordt van de Joden vervolgd, omdat Hij op sabbat geneest, dus de heilskrachten Gods openbaart. En de Here zegt — en zo is zijn argument ook sterk — mijn Vader werkt tot nu toe, is tot nu toe bezig aan de verlossing van een in zonde gevallen wereld te werken. En zo werk Ik nu als de Gezondene des Vaders ook. De sabbatdag brengt hier geen stilstand in.

Deze verklaring geeft ook Prof. Grosheide in zijn Kommentaar op Joh., hoewel hij ook nog aan de onderhouding denkt: „De Vader onderhoudt de wereld, is steeds bezig de zaligheid te bereiden voor Zijn volk”. I, 356.

God werkt weer. God werkt aan het herstel van de rust.

In deze samenhang moeten we de inzetting van de sabbat zien. Dat hopen we nader uit te werken.

Roodeschool.

H. Venema.

TECHNIEK EN TOEKOMST

Het is mijn bedoeling vier punten aan de orde te stellen: *)

1. Wat is techniek?
2. Techniek en grondmotief.
3. De technische ontwikkeling.
4. Techniek en toekomst.

I. Wat is techniek?

Uit de ambachten van vroeger is de hedendaagse techniek gegroeid. Het karakteristieke voor de techniek zullen we dus ook reeds bij de ambachten moeten vinden. Bij de ambachten gaat het om de **vorming**. De vorming van dingen, van erts en andere delfstoffen, ook de vorming van dode planten en bomen tot bijvoorbeeld een rietmat of een meubel. Verder de vorming van dierlijke producten zoals het haar voor kleding en van dode dieren tot vlees- en lederwaren, tot benen en ivoren snijwerk. De vorming van levende planten, levende dieren en mensen zou men eigenlijk ook tot de techniek moeten rekenen. De vorming van levende schepselen naar hun fysische zijde kan echter slechts in beperkte mate geschieden. We denken daarbij aan het

ambacht van tuinier, manicure en kapper en aan de technische werkzaamheid van de landbouwingenieur en van de chirurg.

In zijn boek **Filosofie en Techniek** noemt dr ir H. VAN RIESSEN de energietransformatie typerend voor de techniek, dat is de vervorming van energie, van warmte in elektriciteit, van elektriciteit in een draaiende beweging en zo verder ¹⁾. De technische producten worden gemaakt door **technische operatoren** of constructie-machines. Daarnaast zijn er andere technische operatoren, zoals een automotor, die geen vormingsarbeid verrichten. Het bijzondere van de technische operatoren is dat ze **energietransformatieprocessen** leiden waardoor ze hun technische arbeid verrichten. Het essentiële moment in de moderne techniek is niet de vorming van het werkstuk, maar de energietransformatie volgens VAN RIESSEN ²⁾.

De machine en de motor, in het algemeen de technische operator met zijn energietransformatieproces, zou dus de moderne techniek typeren. Dat is vooral het geval in de werktuigbouwkunde, terwijl de energietransformatie zelf centraal is in de elektrotechniek.

Maar hoe staat het bij de oudste technieken, de weg- en waterbouwkunde en de bouwkunde, en hoe bij de mijnbouwkunde en de chemische technologie? In deze technieken zit het moderne in nieuwe constructies en nieuwe synthetische producten, in bijvoorbeeld schaaldaken en voorgespannen beton en in het produceren van kunstvezels en plastics. Daarbij gaat het om de nieuw gevormde producten en niet zozeer om de vormingsarbeid met behulp van technische operatoren. Het moderne van de moderne techniek zit niet alleen in de machine, de motor en de elektrotechniek maar ook in de vorming van nieuwe technische producten. De vorming van het technische product was het centrale in de techniek. In de moderne techniek is deze vorming centraal gebleven terwijl daarnaast de energieervorming is gekomen.

Het woord vormen moeten we wel onderscheiden van scheppen en van afgrenzen. Een boom in de ongerepte natuur is niet gevormd door de mens, maar gegroeid. Spreken we over de vorm van een boom dan bedoelen we de begrenzing, de afmetingen, het ruimtelijke uiterlijk ervan. Slechts als de mens gezorgd heeft voor een rechte stam zonder zijtakken kan men spreken van een gevormd zijn. Maar overigens heeft de vorm van een boom niets te maken met het door menshand gevormd zijn. In de techniek als vormingsarbeid gaat het niet over het gegeven uiterlijk aan de dingen, maar om de opzettelijke en zinvolle door de mens verleende gestalte aan materiële zaken. De regen stroomt ongevormd naar beneden, maar de brandweer spuit met een gerichte, welgevormde straal. De regen is geen product van de techniek, tenminste meestal nog niet, de waterstraal is het wel.

De door het ambacht en thans door de techniek gevormde wereld is de bewoonde wereld waarin we elke dag leven. Een grot kan men als een ongevormde schuilplaats beschouwen. Aan een hut van takken en bladeren is reeds vormingsarbeid besteed. Een hut is reeds een technisch product. Maar een moderne woning is dat veel meer, omdat daar vrijwel alles door de techniek werd gevormd. Soms tot de samenstelling van de lucht in de woning toe. Maar ook het landschap is gevormd. De rivieren zijn bedijkt en geleid, wegen zijn aangelegd, de velden geëgaliseerd, gedraineerd, van stenen gezuiverd en beplant. Een groot aantal planten, struiken en bomen is door de mens geplant en later besnoeid of gemaaid. Ons landschap is daardoor ook een product van de techniek. Om een stuk grond te laten verwilderen moeten we het zelfs bewust afgrenzen van de cultuurgronden en op deze wijze zijn in beperkte zin zelfs wildernissen in ons landschap een technisch product.

Oerwouden, bergtoppen, woestijnen, oceanen en de polen zijn met de wolken en het hart van de aarde nog ongevormde werelddelen. Maar de oerbossen zijn reeds betreden en worden gekapt, op vele bergtoppen staat een kruis, met de winning van delfstoffen uit woestijnen, oceanen en aan de polen wordt begonnen. Onze deltawerken geven een technische vorm aan een uitloper van de Noordzee. Er zijn plannen geopperd om door een stuwdam bij Gibraltar de gehele Middellandse

zee te vervormen. De energie van het golvende water en de kokende vulkanen gaat men reeds winnen en men poogt het vormen van wolken te beïnvloeden.

De technische vorming van het landschap is begonnen door de aanleg van wegen. De eerste stap om ook de zee te vormen naar mensenmodel geschiedt door de zee te bevaaren, er een kaart van te maken en er door vuurtorens en bakens een route in vast te leggen. In de vorming van randzeeën zijn de Nederlanders al ver gevorderd. In de toekomst ligt nog de vorming van de oceanen, bijvoorbeeld door geleiding van de warme en koude golfstromen. Op aarde zijn nog problemen te over, maar reeds wagen we de eerste stap in de ruimte tussen de planeten.

Tot de techniek behoren ontwerp, vorming en product. Het technische product behoudt het technische aspect, het gevormd zijn, maar zal vaak een niet-technische bestemming krijgen. De productiemachine heeft een technische bestemming, de auto een verkeersbestemming, de microscoop een wetenschappelijke bestemming, het huis een sociale bestem-

ming, de kerk een cultische bestemming, de haven en mijnen een nationaal-economische bestemming. VAN RIESSEN heeft nu alle nadruk gelegd op het technische product met een technische bestemming en iets breder op de technische operator als een technisch product waarbij het technische aspect domineert. Zelf heb ik als civiel-ingenieur meer de nadruk gelegd op de technische producten met een niet direct technische bestemming. VAN RIESSEN schenkt hieraan minder aandacht zodat alle nadruk komt te liggen op de technische operator en het energietransformatieproces. Maar ook bij hem omvat de techniek het vormingsontwerp, de vorming zelf en het gevormde technische product. (Wordt vervolgd). J. Stellingwerff.

^{*}) Lezing, 10 april 1959 gehouden te Helpman-Groningen. Tevens voor een deel hoofdstuk IV van het boek *Verandering in de cultuur van onze tijd*, dat misschien eind 1959 gepubliceerd kan worden.

¹⁾ Dr. ir. H. van Riessen, *Filosofie en techniek*. Kampen 1949, p. 557.

²⁾ Als ¹⁾, p. 511, 512, 514, 520.

„Elke wijze vrouw bouwt haar huis” (Spr. 14 : 1e)

„Zij denkt geen kwaad”

De Kanttekeningen op 1 Cor. 13 : 5e geven als andere mogelijke vertalingen, (ook mogelijk bedoeld als nadere verklaring) de volgende lezingen: „zij overlegt niet in haar gemoed, hoe zij den naaste enig kwaad zal doen uit wraakgierigheid”; „vermoedt niets kwaads in het doen des naasten”; „rekent het kwaad niet toe”.

De Nieuwe Bijbelvertaling van het N.B.G. vertaalt aldus: „rekent het kwaad niet toe”.

Ik meen te mogen zeggen, dat de vertalers er moeite mee hebben, om in een enkele zin volledig tot uitdrukking te brengen, wat de Apostel Paulus bedoelt, als hij 1 Cor. 13 : 5e neerschrijft; en dat we daarom verstandig doen, ze bij elkaar te nemen, en het zo op te vatten, dat ze gezamenlijk weergeven, wat de mening van deze Bijbelschrijver hier is.

De liefde, we mogen ook zeggen: de vrouw die zich in alles door de liefde laat leiden, overlegt niet in haar gemoed, hoe zij de naaste, en dus zeker niet een lid van haar gezin, enig kwaad zal doen uit wraakgierigheid.

Zeker is hiervoor wel de gelegenheid, en bestaat inderdaad het gevaar, haar toevlucht te nemen tot zulk een wraakneming.

Stel je voor, dat ze een dienstbode heeft, die door haar optreden aanleiding tot ergernis geeft. Meer dan eens is ze door onvoorzichtigheid en onkundigheid en te grote haast oorzaak, dat ze iets breekt, een kopje, een glas, een kan, een bord; soms minder waardevolle dingen, maar ook wel kostbare dingen, of dingen waar de vrouw bijzonder aan gehecht is, en die niet zijn te vervangen.

Natuurlijk wordt het meisje daarover onderhouden; misschien wel verplicht, de schade te vergoeden. Echter zonder dat het helpt. Met het gevolg, dat in het gemoed der vrouw de ergernis zich ophoopt en in haar hart zich wraakgevoelens ontwikkelen, en ze een gelegenheid afwacht of ook wel zoekt, het meisje haar onvoorzichtigheid betaald te zetten.

We willen niet de mogelijkheid onderstellen, dat zij (de vrouw zelf) „per ongeluk” iets zou breken, waar van ze weet, dat het meisje daarop bijzonder gesteld is. Dat zou al te laag zijn. Er zijn echter andere middelen genoeg, haar te treffen: door aanhoudend aanmerkingen te maken op haar werk; door haar gunsten te weigeren, die haar anders steeds werden toegestaan; door haar werkzaamheden onnodig te verzwaren; door bits en onvriendelijk tegen haar te zijn. Noem maar op! Liefde is vindingrijk, maar wraak niet minder. En wat zijn de gevolgen van zulk een optreden? Dat de harmonie in het gezin wordt verstoord; dat het werk niet vlot; dat de aardigheid voor beiden er af is; dat het meisje met een gram gemoed haar de dienst opzegt; en deze twee uiteengaan, en zo voorgoed stuk gaat, wat één behoorde te zijn: echte afbraak, inplaats van opbouwen.

Hoe geheel anders zou het geweest zijn, als

deze vrouw de liefde had betracht; met liefde het meisje had vermaand; met haar zwakheden geduld had gehad; haar had laten voelen, hoeveel verdriet zij haar Vrouw daardoor berokkende. En ja, dan was het mogelijk, dat alles toch tevergeefs bleek, en de Vrouw genoodzaakt was het meisje uit haar dienst te ontslaan — maar ook dan nog zouden ze scheiden als goede vrienden: de vrouw met spijt in haar hart, dat ze het meisje moest wegzenden, het meisje met een groot verdriet, dat ze haar kwaad niet had kunnen overwinnen.

„De liefde vermoedt niets kwaads in het doen des naasten” — zo kunnen we deze tekst ook lezen.

Er zijn inderdaad vrouwen, die altijd geneigd zijn in het doen van haar kinderen iets kwaads te vermoeden: komt de jongen wat later thuis dan gewoonlijk, dan begint ze met te denken, dat hij met zijn vriendjes wat kwaads heeft uitgericht, of op school heeft moeten nablijven; zitten een paar van haar kinderen wat met elkaar te fluisteren, dan — meent ze — zullen ze het zeker hebben over dingen, die het licht niet kunnen verdragen; is het meisje verdiept in de lectuur van een boek, dan zal het zeker een slecht boek zijn; klopt het niet met het geld, dat haar dochttertje haar terugbetaalt na het doen van een boodschap, dan gaat ze er van uit, dat ze voor zich zelf er wat van heeft achtergehouden; is er iets zoek geraakt in huis, dat ze nergens terug kan vinden, dan zal een der kinderen, of ook misschien het dienstmeisje wel, het zich hebben toegeëigend. Zeker is dat een lelijke trek van zulk een huisvrouw. Het is toch net zo goed mogelijk dat die laatkomer al spelende de tijd heeft vergeten; dat die fluisterende kinderen een leuk plannetje bedenken, misschien nog wel, om haar moeder te verrassen; dat het meisje geboeid wordt door een „aandoenlijk” verhaal, dat haar aangrijpt; dat de boodschapper wat van het geld heeft verloren, of dat de winkelier zich heeft vergist; dat het verloren voorwerp ergens terecht gekomen is (mogelijk door de moeder zelf), op een plekje waar niemand het vermoedt.

Het hapert bij zulk een vrouw aan de liefde. Ze had in elk geval kunnen beginnen met te vragen, zonder voor-veronderstellingen te maken, wat de oorzaak was van dat te laat komen: wat het onderwerp was van dat fluistergesprek; of dat boek zo heel mooi was en waar het over ging; of de winkelier zich ook verrekend had; of iemand zich ook herinneren kon, waar hij het laatst het verloren voorwerp gezien had of iets dergelijks. En als zij ook dan voor zichzelf nog niet bevredigd was, wel, dan had ze beter met het kind op vriendelijke wijze onder vier ogen — mits niet onder ongegrond kwaad vermoeden maar in goed vertrouwen — nader kunnen praten. Ja, misschien zou het dan blijken, dat het kind werkelijk kwaad had gedaan. Maar die ontdekking zou dan niet ingeleid worden met een: „Daar heb je 't al; ik had het al dadelijk

in de gaten; slecht kind, dat je bent". Maar met een: „Och, hoe spijt me dat; dat had ik nu helemaal niet van je gedacht; wat doe je daar je Moeder een groot verdriet mee; en de Heere ook! Doe dat nu nooit meer!"

Een derde lezing luidt: „Zij rekent het kwaad niet toe!"

Dat houdt natuurlijk niet in, dat de liefde het kwaad goed praat, of door de vingers ziet! Dat zou een heel verkeerde liefde zijn, of beter gezegd: geen liefde zijn.

Een Moeder, die haar kinderen waarlijk liefheeft, zal zodra zij iets in haar kinderen merkt, dat niet goed is, het daarover bestraffen (natuurlijk op een liefdevolle wijze) en het waarschuwen, maar dan ook het kind echt vergeven: Vriendelijk en goed er tegen zijn, als voorheen; het er geen verwijt van maken; het er niet minder om achten. Uit haar hele houding zal het moeten blijken, dat het nog steeds haar lieve kind is.

Dan zal het blijken dat ook het kind, ondanks de door zijn Moeder hem toegediende bestraffing, haast nog te meer haar zal liefhebben.

Zo wordt waarlijk haar huis gebouwd.

Huisman.

BOEKBESPREKING

Heroriëntering noodzakelijk.

Een pleidooi voor gemeenschappelijk bouwen op het ene fundament.

Door R. H. Bremmer D. d. W. te Enschede en J. P. van der Stoel Jr D. d. W. te Amsterdam. Uitg. Buijten & Schipperheijn - Amsterdam - 1959.

Zoals de titel reeds aangeeft willen de schrijvers duidelijk maken, dat hernieuwde bezinning nodig is over allerlei zaken, die de vervulling van onze christelijke levensroeping raken. Na de Vrijmaking vroegen direkt al velerlei onderwerpen verscherpte aandacht. Waarvan zij in een Inleiding de volgende noemen:

1. Samenwerking van vrijgemaakten en niet-vrijgemaakten in politieke en maatschappelijke organisaties.
2. Aard en functionering van het kerkverband.
3. De opzet van het jeugdwerk.
4. De plaats van de vrouw in de gemeente van Christus, vooral in verband met het zogenaamde actieve vrouwenkiesrecht.

Zij verlangen hierover en over andere onderwerpen een christelijke, opene en vrije discussie. Zij vrezen „dat deze christelijke discussie onder ons onmogelijk dreigt te worden. Deze dreiging doet zich concreet voor sedert het verscheiden van dr K. Schilder". (blz. 6). Zij menen, dat na de Vrijmaking geloofsbeslissingen moesten worden genomen, „zonder dat er tijd was voor een uitvoerige theoretische fundering van die beslissingen". (blz. 7). En dat we ons daarover nu nader moeten bezinnen, zonder dat wie dat doet „als verdachte aan het gereformeerde volk wordt voorgesteld". Als voorbeeld noemen ze de vraag of samenwerking met de synodalen in de A.R.p.tij onmogelijk moet worden geacht. Ze constateren „dat er onder ons zijn, die deze vraag zonder meer bevestigend beantwoorden en dat antwoord alle leden van het G.P.V. willen opleggen, op straffe van niet meer tot leiding geven bekwaam te worden geacht". En zeggen hiervan: „Dat laatste achten wij nu inderdaad funest — we weten wat we schrijven!" (blz. 7). Zij menen, dat we rekening moeten houden met het voortgaan van de tijd en dat we altijd moeten vragen „wat de Here hier en nu eist". (blz. 8). Het mogelijk verwijt, dat zij vroeger wel eens anders hebben gedacht, snijden ze van te voren af met te zeggen: „Het zou daarom een goedkoop bedrijf zijn, als ons als schrijvers van deze brochure verweten zou worden, in het verleden anders gesproken en gehandeld te hebben dan nu". (blz. 8).

Hoofdstuk I draagt tot titel: Enkele Historische Notities. In § 1 wordt daar gehandeld over: Licht en schaduw van Kuypers leiderschap. Abraham de Geweldige had een machtige invloed door Standaard en Heraut. Door het volk werd hij blindelings gevolgd. Gelukkig waren er enkelen, die kritiek durfden uiten in het publiek. Genoemd worden Ds Sikkell en prof. Bavinck. Zij waren har-

telijk aan Kuypers verbonden, maar konden zich met zijn manier van leiding-geven niet verenigen. Ook worden genoemd Lindeboom, Hoedemaker en Lohman, die reeds vroeger hun bezwaren hadden geuit.

§ 2 draagt als opschrift: Het leiderschap van K. Schilder. Daaraan worden de blz. 17—29 gewijd. Ze onderscheiden 3 perioden in het optreden van Schilder ná de Vrijmaking: de eerste van 1944 tot aan de dood van prof. Greijdanus in 1948 werd gekenmerkt door „opbouw en consolidatie". Daarop volgde een tijd van „inwendige strijd rond de z.g. „Bosactie" tot 1950". De derde periode willen ze „karakteriseren als een van toenemende verwarring van 1950 tot Schilders dood". (1952). Ze leggen vooral de nadruk op de leiding, die hij gaf „in zijn lijfblad „De Reformatie". Het is hun duidelijk dat hij „een centrale plaats in Christus' kerk innam". (blz. 28). Ook wordt gezegd dat hij vooral door de „Reformatie" „de kerkelijke situatie onder ons beheerste". (blz. 28). Hij gaf leiding „iure suo", wat wel zoveel moet betekenen als: vanzelfsprekend. Op blz. 29 schrijven ze dan: „Maar de vraag dient onder ogen gezien: moeten wij weer naar zulk een leiderschap terug? Moeten wij de idee ervan in ons kerkelijk leven staande houden en prolongeren en als begerenswaardig in onze discussies voorop stellen? Wij zijn van oordeel, dat de geschiedenis van Kuypers leiderschap hier een baken in zee is. En dan komen we nog niet eens aan de vraag toe, wat hetgeen we belijden en geloven aangaande de **mondigheid** van Christus' gemeente, hier te zeggen heeft".

In § 3 volgen: Enkele opmerkingen over de leiding in de vrijgemaakte kerken na het overlijden van K. Schilder. Daarin worden de wederwaardigheden behandeld van en om „De Reformatie".

In Hfdst. II komen aan de orde: „Enkele symptomen van partijdige gespreksvoering". Ik noem alleen maar de titels van de beide paragrafen:

1. De bespreking door Ds J. Kamphuis van de brochure „Vrijmaking" van de hand van prof. Dr K. J. Popma.
  2. Het jaaroverzicht in het „Handboek ten dienste van de Gereformeerde Kerken in Nederland" (1958) van de hand van prof. H. J. Schilder.
- Over een en ander zijn onze auteurs niet zo heel best te spreken.
- Hfdst. III draagt het opschrift: Wegen ter verbetering.
- Eerst worden de volgende algemene opmerkingen gemaakt:
- a. Het is nodig „trouw te blijven aan de inzet van de vrijmaking".
  - b. Gewaarschuwd moet worden tegen „grote woorden en zware kwalificaties".
  - c. Bij het voortgaan van de tijd is telkens nieuwe bezinning nodig.
  - d. We moeten niet menen „dat het met de zaak van Christus en Zijn kerk en koninkrijk misgaat, als onze inzichten niet domineren".
  - e. We moeten niemand sparen, omdat hij een vriend is en niemand tegenstaan omdat hij dat niet is.

Daarna volgen enkele opmerkingen over: De theologie van K. Schilder en de wijsbegeerte der wetsidee. Uit de aard der zaak is dit het gemakkelijkste deel van de brochure niet. Hier is kost voor theologen en filosofen. De schrijvers pleiten voor een open discussie van beide „scholen" (nl. van Schilder en van de W. de W.). Zij beogen immers „de reformatie van het gereformeerde leven en van de gereformeerde wetenschapsbeoefening". (blz. 60). Het wordt noodzakelijk geacht „dat de theologie van Schilder niet onaantastbaar wordt verklaard".

De volgende § handelt over: De situatie van onze gereformeerde, politieke en maatschappelijke organisaties in het huidige tijdsgevoel. Waarin vooral de tegenwoordig brandende vraag wordt besproken of die organisaties „open" of „gesloten" moeten zijn. Daarbij komt ook ter sprake het zgn. ethische conflict, waarover prof. Veenhof in een vorig nummer van „Opbouw" enkele opmerkingen heeft gemaakt.

Het slot van dit hoofdstuk wordt gewijd aan: Het conflict tussen de Gereformeerde Jongelingsbond en de Gereformeerde Meisjesbond, waarin het vooral gaat over de kwestie van de „gemengde verenigingen".

Tenslotte worden in Hfdst. IV „Perspectieven" aan de orde gesteld. Achtereenvolgens ten aanzien van de Christelijke Gereformeer-

de Kerken, van de gebonden Gereformeerde Kerken en van onze eigen kerken.

In een advertentie — waarvoor natuurlijk de schrijvers niet verantwoordelijk zijn, maar de uitgeverij — lees ik: „Een belangrijke brochure, die een nieuwe periode in het leven der vrijgemaakte kerken inluidt. Zij stelt een diagnose, na verkeerde verschijnselen onder de loep genomen te hebben, en geeft wegen ter verbetering aan voor geconstateerde kwalen. Dit alles opent perspectieven voor de waarachtige eenheid der Gereformeerde belijders". Als ik zulk een aankondiging lees zeg ik met een woord, dat ergens in deze brochure voorkomt: „Kom nou!"

Wat nu de brochure betreft: Ik ben blij, dat de schrijvers zich in sommige opzichten heroriënteren. Mogelijk is dit ook voor anderen ter navolging. Er staan vele goede opmerkingen in dit geschrift. Bijv.: „Wij willen vrije christelijke discussie in gebondenheid aan de Schrift en aan de belijdenis der kerk". (blz. 8). „Het is noodzakelijk, dat in de opzet van en de principiële bezinning over de organisatie van het jeugdwerk, de christelijke vrijheid van de mondige of bijna mondige jongens en meisjes ten volle wordt gehonoreerd". (blz. 70). „Zodra de ene groep over de andere wil heersen, is de ellende niet te overzien". (blz. 77). Zo zou er meer te noemen zijn. Maar er kwam ook wel enkele bedenkingen bij mij op.

De eerste is deze, dat de schrijvers nog wat te veel op hebben met leiders en leiderschap. Op blz. 29 stellen zij de vraag: „moeten wij weer naar zulk een leiderschap terug? Moeten wij de idee ervan in ons kerkelijk leven staande houden en prolongeren en als begerenswaardig in onze discussies voorop stellen?" Zij antwoorden daarop niet rechtstreeks maar wijzen op Kuypers leiderschap als een baken in zee en noemen even de mondigheid van de gemeente. Ik hoop, dat zij het met mij eens zijn, dat wij niets hebben te „moeten". Als de HERE een „leider" aan de kerk geeft, dan heeft zij enerzijds dankbaar te zijn voor de gave, maar anderzijds krachtig op haar hoede te zijn, dat zij niet door de „leider", maar door De Leider zich laat beheersen. Ik acht Kuypers en Greijdanus en Schilder en Holwerda hoog. Maar van volgelingen door-dik-en-dun, van -anen en -isten kan de kerk alleen maar schade hebben. Dat een hoogleraar een centrale plaats inneemt in Christus' Kerk acht ik een ongewenste zaak. En dat iemand met een blad de kerkelijke situatie beheerst vind ik een kwaad ding. Daarvan ligt de schuld niet hoofdzakelijk en niet alleen, misschien zelfs helemaal niet, bij de „leider". Maar bij de kerk, die het gaarne zo heeft en bij de volgelingen, die door dik en dun bij het woord van de „meester" zweren. Ofschoon ik ook wel eens gemerkt heb, dat sommige leiders graag altijd en overal een vinger in de pap hebben en menen, dat niets ooit goed kan gaan als zij er niet bij zijn. We hebben het eens beleefd, dat een synode (vóór de Vrijmaking) de behandeling van een bepaalde zaak uitstelde, omdat een betrokken „leider" door ziekte afwezig was. Alsof er maar één mens ter wereld was aan wie die zaak kon worden toevertrouwd. Ik meen dat Matth. 23 : 8—10 ons voor het gevaar van „leiders" waarschuwt. Ik schrijf die verzen hier nog maar eens uit: „Gij zult u niet rabbi laten noemen; want één is uw Meester en gij zijt allen broeders. En gij zult op aarde niemand uw vader noemen, want één is uw Vader, Hij, die in de hemelen is. Laat u ook geen leidlieden noemen, want één is uw Leidsman, de Christus. Maar wie de grootste onder u is, zal uw dienaar zijn".

Ik denk wel eens: Wat luisteren we toch slecht naar de Schrift en wat laten we ons toch weinig leren door de historie. We hebben in de jaren 1936—44 beleefd wat zogenaamde leiders voor ellende kunnen veroorzaken. Maar nauwelijks heeft de HERE ons vrijgemaakt of wij gaan in het oude verkeerde spoor verder. Ik lees in deze brochure, dat een hoogleraar op de synode het kerkelijk leven weer opbouwde en dat hij leiding gaf bij dit en dat. Het gaat er nu niet om of die leiding goed was of niet goed was. Maar het gaat er om of zulk een leiding op zichzelf te wensen is. Het is van mij sedert jaar en dag bekend, dat ik deze vraag ontkennend beantwoord. De schrijvers van deze brochure zijn zover nog niet. Ik hoop dat zij zich nog eens heroriënteren.

Naar mijn mening geven zij ook een te

Stem uit de kerken

Vereniging met de Chr. Gereformeerden.

In het „Gereformeerd Kerkblad van Zuid-Holland” van 10 januari 1959 schreef ds J. Faber in de rubriek „Het leven der Kerk” o.m. over „Eindhoven” het volgende:

Vergis ik me niet, dan heeft het gemeenschappelijk stuk van de Raad van De Chr. Geref. Kerk en die van De Ger. Kerk van Eindhoven meer activiteit in verschillende kerkeraden gewekt dan enig besluit van respectieve Generale Synoden te dezer zake in de laatste jaren heeft bewerkstelligd.

Herhaalde malen is van beide zijden de wenselijkheid uitgesproken, dat plaatselijk contact zou worden gezocht en samensprekingen zouden worden gehouden. Men kan betwijfelen, of van Chr. Geref. zijde eigen generale uitspraken op dit punt in vorige jaren overal gehoor en uitwerking hebben gevonden. Maar zie, nauwelijks was het Eindhovens stuk op de kerkeraadstafels verschenen, of in verschillende kerkelijke bladen werd van vernieuwde en verhoogde werkzaamheid inzake samensprekingspogingen gewag gemaakt.

Het was, alsof het verblijdend resultaat van de vele samensprekingen in de „lichtstad” opeens een zekere ban brak en de zucht deed ontsnappen: het kan dus toch!

Nu wil ik niet beginnen allereerst naar het Chr. Geref. erf te zien. Voor de situatie van eigen kerkelijk leven zou de zegen van een vereniging met de Chr. Geref. Kerken groot kunnen zijn. Met name in een tijd, waarin allerlei persoonlijke spanningen het leven der Kerken (dreigen te) vertroebelen, kan het hart begierig verlangen naar een geheel gewijzigde situatie. Zeker, we dienen ons goed bewust te zijn, dat bij een vereniging met de Chr. Geref. Kerken allerlei nieuwe moeiten zich ongetwijfeld zouden voordoen. Maar de verbreding van de belangstellingssfeer en het opgenomen worden in een — ook wat personen aangaat — ruimer verband kan ongemeen verfrissend werken. Naar mijn oordeel zouden wij zeer bekrompen oordelen, indien wij meenden, dat zulk een verbreding slechts voor de Chr. Geref. gemeenschap zegen zou inhouden.

Trouwens, daarboven is van eerste betekenis, dat wij — Chr. Geref. en Geref. — de roeping zien, die van Christus' wege tot ons komt. Hij, het Hoofd der Kerk wil voortgaan met Zijn nog immer niet geëindigd werk van kerkvergadering. Hij vergadert ZICH een gemeente en wij mogen — en moeten dan ook — op onze eigen bescheiden plaats hier in Nederland Zijn medewerkers wezen. Wie aan die roeping zich in geloof en liefde en hoop geeft, zal al het andere — waarvan wij aan het begin iets noemden — zich bovendien geschonken zien.

De waarachtig oecumenische taak ligt naast de bewaring van de woorden Gods en in onderworpenheid daaraan van de drie formulieren van eenigheid hier in Nederland met name ook in de roeping tot vereniging van De Chr. Geref. en De Geref. Kerken. Eigenlijk is met dat „naast” nog onnauwkeurig gesproken: IN de bewaring van de woorden Gods en de klassieke Nederlandse belijdenisgeschriften ligt die roeping verankerd.

Hoe staat het met ons huisbezoek en tuchtbezoek en het omzien naar weduwe en wees en naar al wat ellendig en in nood is? Ik denk, dat we daarover maar eens moesten praten. En we zouden al veel gewonnen hebben als ieder op zijn plaats maar trouw en ijverig zijn werk deed. Ik vrees dat de bron van veel misère ligt in schromelijke ontrouw in de allergewoonste en meest voor de hand liggende taken. Waardoor wordt de kerk gebouwd? Door de prediking van het Evangelie op de kansel en aan de huizen en op de catechisatie. Door de trouwe dienst van een iegelijk in zijn ambt. Dat geldt natuurlijk ook van de hoogleraar in zijn werk. Als die „benedenbouw” in orde is, dan komt het met de „bovenbouw” ook wel terecht. Maar als het fundamentele werk verwaarloosd wordt dan helpen ons geen honderd bonden, op welk terrein van het leven ze ook worden opgericht.

H. J. Jager.

Wie weet, welk een zegen de Heere aan een volstrekt gehoorzamen van die roeping genadig zou willen verbinden? Wie kan de uitwerking schetsen, die daarvan zou uitgaan op diegenen in de synodalistische gemeenschap, wier geweten op het punt van de kerkzonden van 1942 e.v. j. nog niet volkomen is toegeschoeid? Wie kan zeggen, welke invloed zulk een kerkhistorisch feit als een Schriftuurlijke vereniging in waarheid en recht van Chr. Geref. en Geref. zou hebben op de Gereformeerde bonders in de Hervormde Kerk? En waar de Kerk a.h.w. de centrale is van het Koninkrijk Gods, wie schetst nu reeds de opbloei, die van zulk een vereniging, de vrucht kan zijn voor o.a. wetenschappelijk, politiek en maatschappelijk werk?

Neen, wij moeten ons niet in dromerij verliezen, maar ook niet de beloften verkleinen, die aan gehoorzamen is toegezegd. Vandaar, dat wij „Eindhoven” als appèl met diepe blijdschap begroeten!

In dit artikel staan behartenswaardige dingen. Vooral die opmerking over een geheel gewijzigde situatie die zou kunnen ontstaan is onze overdenking ten volle waard. Zulk een wijziging zou inderdaad ongekende perspectieven kunnen openen. Ook ten aanzien van de gebieden die in het slot — naar welbekende trant — werden opgesomd, waarbij de kunst — natuurlijk? — weer werd vergeten. We zouden echter willen opmerken dat het bij een vereniging nooit zal mogen gaan om uiterlijke effecten. Zo moet het ons „koud” laten of een vermeerdering van aantal stimulerend zou werken op de activiteiten van een wetenschappelijk denkcentrum, een politieke partij, een sociaal-economische organisatie. Nog daargelaten het feit dat het politieke denken en doen van onze Chr. Geref. broeders eerder ligt in A.R.- en S.G.P.-richting dan in die van een op ons erf georganiseerde „doorgaande reformatie”.

Elke gedachte aan aantal, macht, invloed en wat dies meer zij zullen we moeten uitbannen om samen er naar te streven leesbare brieven te zijn van onze Heiland. Daarbij zou wel eens van de envelop moeten verdwijnen de schreeuwerige opdruk der vrijgemaaktheid alsook het soms te ouderwetse watermerk van onze broeders.

Laten we töt elkaar zeggen: „Kom over en help ons” en laat onze daad er één zijn van „ziende op het gebod, blind voor de toekomst”. Wat er dan volgt behoort tot de „toegeworpen dingen”.

P. A. Hekstra.

KRITISCHE KRABBELS

Keessie's taak en plaats in de maatschappij

Keessie baarde zijn moeder meer zorgen dan haar lief was. Reeds op de lagere school waren de klachten over zijn afleidbaarheid legio en mamma ging er op goede gronden aan twijfelen of zij haar enige zoon ooit in het predikambt zou zien.

Niet zozeer omdat een dominé niet van de hak op de tak zou mogen springen (de feiten bewijzen immers dikwerf het tegendeel, alhoewel je nooit vanuit de feiten moet redeneren, nietwaar?), doch omdat het knaapje wellicht niet zijn aandacht zou weten te bepalen bij hogere schoolse leerstof.

En toen de hoofdonderwijzer op even goede gronden Keessie geen plaats gaf in de opleidingsklas zou er wel niets anders op zitten dan dat Keessie naar de lagere technische school ging, een school die juist zijn ouderwetse benaming „ambachtsschool” had afgezworen. Keessie dan werd opgeleid tot de lagere techniek van het schilderen oftewel verven. Daarvoor bezat hij ongetwijfeld enige aanleg. Hij was handig en het kwam aardig met zijn natuur overeen om de dingen wat te versieren en er fleuriger uit te laten zien.

Edoch, nauwelijks was hij met een bevredigend rapport overgegaan naar de tweede klasse of er werd, dicht in de nabijheid van zijn ouderlijk huis, een vrijgemaakte Mulo opgericht. Moeder wikte en woog niet lang. Het „wij moeten trouw zijn”, was haar dermate ingehamerd dat zij haar Keessie opgef voor de eerste klas, waarin hij weldra een

grote plaats in de kerk aan theologie en filosofie. Of ik dan geen grote achting heb voor de W(ijsbegeerte) v. d. W(etsidee)? En of ik dan niet opzie tegen de theologie van prof. K. Schilder? Voorzover ik een en ander begrijp heb ik er hoge achting voor. Daar is echte wetenschap onder, hoewel het voorzover ik het beoordelen kan, niet alles echt en goed is. Maar dat theologie en wijsbegeerte een beheersende rol moeten spelen in de kerk dat geloof ik niet. En dat theologie of filosofie ons de sleutel in handen zouden geven voor het rechte verstaan van de Schrift, daar geloof ik nog minder van. Wee dan de armen, de 99 % van de leden der kerk, die het zonder die sleutel zouden moeten doen. Want meer dan 1 % maken de theologen en filosofen in de kerk niet uit. Ik wil graag, dat de aanhangers van de W. de W. en die van de theologie van K. S. open met elkaar discussiëren en dat ze het maar met elkaar eens worden. Wie zou dat niet begeren? Maar dat de bloei of opbouw van de kerk daarvan afhankelijk zou zijn, dat denk ik niet. En als in de kerk bepaalde „scholen” van theologen of filosofen het te zeggen krijgen, dan is het met die kerk niet best gesteld.

Wat de wegen ter verbetering betreft, daar zit veel goeds in. Maar moest dat nu eigenlijk nodig zijn? Dat die wegen worden aangewezen? Als dat wij bij de inzet van de Vrijmaking moeten blijven en geen dikke woorden gebruiken enz.? Trouwens het is de vraag of dit zoveel zal helpen. Want elke groep wil natuurlijk de inzet van de Vrijmaking handhaven en iedereen ontkent, dat hij dikke woorden gebruikt enz. Maar laten we hopen, dat ik te pessimistisch ben.

Wat de politieke en maatschappelijke verenigingen betreft hebben de broeder-schrijvers meen ik gelijk. Ik heb van politieke en maatschappelijke vraagstukken zo geen verstand, maar ik zou wel willen pleiten voor „open” verenigingen.

Wat de „Perspectieven” betreft zou ik willen raden tot voorzichtigheid. Er worden allerlei kwesties aangeroerd, hoe het wel zou moeten als wij eventueel met de Christelijke Gereformeerde Kerken zouden verenigen. Ik hoop daar nog wel op terug te komen, maar zou er hier dit van willen zeggen. Laten we ons voorlopig maar houden aan de eis des Heren, dat allen die dezelfde belijdenis belijden en voor hetzelfde Woord buigen één zullen zijn. Ergens in deze brochure staat: „Met fanfares en met een beroep op de eis van Christus tot eenheid alleen komen we er niet”. (blz. 77). Wat de fanfares betreft ben ik het met deze zin eens. Maar zouden we met een beroep op de wil van Christus niet ver komen? Als het aan beide kanten vaststaat, dat Christus onze eenheid wil, zouden we er dan niet toe komen? Geven we dan zo weinig om de eis van Christus? Als dat waar is dan kunnen we wel ophouden. Dan komen we er nooit. Of er dan geen grote en werkelijke bezwaren en moeilijkheden zijn? Dat ontken ik niet. Maar als het eerst maar vaststaat, dat het dwaasheid en goddeloosheid is om gescheiden naast en tegenover elkander te staan, terwijl wij één God dienen en één Vader hebben en één Christus willen eren en door één Geest worden geleid en één en dezelfde belijdenis belijden, dan vallen vele bezwaren eenvoudig weg en verdwijnen als sneeuw voor de zon. Ik kan de gedachte niet van mij afzetten dat wederzijds bezwaren worden opgeworpen, omdat het eigenlijk aan de rechte wil ontbreekt om samen te wonen in één huis. Als de eis voor ons vaststaat, dan denken we er niet aan om de anderen in ons schuitje te krijgen of hen aan onze beschouwingen te binden of hun onze conflicten op te dringen of hun onze theologie bindend op te leggen. Als de HERE dat wonder werkt, dat we als broeders van hetzelfde huis willen samenwonen, dan mogen onze heilige huisjes worden afgebroken. Dan achten we die schade en drek.

Tenslotte nog dit, want anders wordt dit artikel veel te lang. Het komt mij voor, dat deze brochure niet de eigenlijke kwaal aanwijst van ons „kerkelijk leven”. De broeders handelen over theologie en filosofie, over leiders en leiderschap, over bonden en verbanden en organisaties. Dat raakt alles het fundament m.i. niet. Ik zou willen vragen: Hoe staat het met ons persoonlijk geloof? En hoe staat het met de bekering? Hoe leven we in ons gezin? Hoe leven en handelen we in de plaatselijke kerk? Wat doen onze ouderlingen en wat doen onze herders en leraars?

plaats vond. Waaraan het nu lag wil ik in het midden laten, doch een feit was dat Keessie's vluchtigheid in een recht evenredige verhouding kwam te staan tot de degelijkheid van het onderwijs. Zijn ogen dwaalden af naar elke vlinder die zich voor het raam vertoonde en elk straatgeluid drong tot zijn oren door. Zodat Keessie doubleerde en nog eens doubleerde.

Toen stond het er met het volvoeren van zijn cultuuropdracht kwalijk voor. Het bewonderde onderwijsinstituut moest worden verlaten. Moeder maakte zware tijden door. Dit ontging een naburige diaken niet; zijn voorzichtige raad de jongen alsnog de lagere technische school te doen bezoeken werd in de wind geslagen. Of moeder dan eens niet een beroepskeuze-adviseur zou raadplegen? stelde de ambtsdrager voor. Als zij eens naar meneer Goerecht ging? Op het horen van die naam voer moeder uit: „Wat? naar die gevaarlijke sjansenist? Nee, dan nog liever...” De diaken schudde het hoofd, het leek wel of hij de moeder had aangeraden haar zoon naar het hol van een gevaarlijke lichtmis te slepen! En zo geschiedde het dat mamma haar Keessie liet aanbellen bij vele onverdachte broeders die als zakenlieden te boek staan. Niet voor niets had haar vorige wijkpredikant er telkens op geattendeerd dat „onze mensen” niet de gevaarlijke wereld moesten ingaan, doch bij „onze mensen” hun arbeidsterrein moesten zoeken. Moeder zou er wel voor zorgen dat deze gans niet doperse prediking vruchten zou dragen op haar tijd. Edoch... nergens was een plaatsje vrij, noch bij de bakker noch bij begrafenisondernemer. Toen hernam de jeugdige werkloze het initiatief. Hij belde aan bij de buurman van de broeder-schoenmaker en binnen tien minuten was hij aangenomen als fietsjongen bij de firma Van der Kwast, kleinhandel in verf- en borstelwaren. Moeder moest wel even van de schrik bekomen dat haar Keessie in een liberaal milieu verzeild was geraakt, doch in haar hart was ze blij dat hij de boot voor de wal zou krijgen. Want de baas had Kees in het vooruitzicht gesteld tot vertegenwoordiger te kunnen opklommen, op voorwaarde dat hij zijn best deed en van de tongriem gesneden zou blijken. Op dat laatste punt nu hoeft zijn moeder zich echt geen zorgen te maken. Het bewijs daarvoor is gemakkelijk te leveren.

In zeldzame grootmoedigheid stond zij hem toe na enige maanden van zijn zelfverdiende geld een nieuwe fiets te kopen. Keessie bewees zijn kwaliteiten als aankomende inkoper door een prachtige lichte sportfiets aan te schaffen, zo eentje met veel glimmend chroom en uitgevoerd in opvallend lichte kleuren.

Toen hij er voor het eerst mee aan de zaak verscheen viel dan ook het op kleuren geoeffende oog zijns meesters erop. „Zo Keessie”, bromde baas Van der Kwast, „dat is me een licht gevalletje, zeg. Daarmee mag je bij mij altijd aankomen, maar wat zegt de dominé ervan? Die kleuren passen toch niet bij jullie zwarte petjes en zwarte kousen? Ik zou die fiets zondags maar zwart verven”.

Keessie was niet in het minst van zijn stuk gebracht. „Natuurlijk baas”, zei hij, „geeft U me maar een potje, maar dan doe ik het zaterdagavond al”.

Frater.

PERSSCHOUW

Een oordeel van Prof. Schilder

Onze mederedacteur P. Groen schreef in „Ambt en Plicht” een artikel getiteld „De Strijd voor de christelijk sociale gemeenschap”. Dit artikel was een uitbreiding van het openingswoord uitgesproken op de Jaarvergadering van het Gereformeerd Maatschappelijk verbond, gehouden op 21 januari 1959.

We ontlenen daaraan het volgende:

Men werpt ons wel tegen: gij mensen van de gereformeerde organisaties wijst iedereen vierkant de deur, die geen lid is van een vrijgemaakte kerk. Wij verbazen ons steeds weer erover, dat men blijkbaar zo slecht kennis neemt van hetgeen wij voorstaan en daarover publiceren. Wat het G.M.V. betreft en ook wat aangaat het Gereformeerd Sociaal en Economisch Verband, met welke specifieke bezinnings- en studie-organisatie wij nauwe betrekkingen onderhouden, is

deze tegenwerping beslist onwaar en strijdig met de feiten. Reeds vrij spoedig na de oprichting van het G.M.V. en G.S.E.V. bereikten ons aanvragen tot lidmaatschap van aanhangers van de gereformeerde belijdenis uit de kring der Hervormden, Christelijk Gereformeerden en Synodaal Gereformeerden. Bij het bepalen van onze gedragslijn hebben wij toen ook de mening gevraagd van wijlen prof. dr K. Schilder.

Deze waarschuwde ons toen nadrukkelijk ervoor, hen, met wie we niet stonden in ongebroke kerkelijke gemeenschap, niet zonder meer af te wijzen. Hij wees daarbij erop, dat velen, met wie wij vroeger in één kerkverband leefden, misleid waren door de handelingen hunner synoden in de voorgaande jaren en in verwarring waren gebracht. Hij raadde ons aan, bij iedere aanvraag van die zijde ons ervan te vergewissen, hoe men stond tegenover deze synodebeslissingen en -uitspraken. Mocht men met deze zaak moeite hebben en nog niet tot klaarheid zijn gekomen, dan beval hij toelating tot het lidmaatschap aan. Prof. Schilder merkte daarbij op, dat wij zelf ook nog niet met alles klaar waren in ons leven. Dit kwam geheel overeen met de gedachten, die wij zelf over deze zaak ons hadden gevormd. Laat ons tevens daarbij in ootmoed gedenken, dat wij het in de laatste jaren de van ons kerkelijk gescheiden levende gereformeerde belijders nu ook niet bepaald gemakkelijk hebben gemaakt door onze onderlinge kwesties en verdeeldheden, kerkelijk de koers op ons te bepalen.

Alleen daar, waar ten aanzien van het gescheiden kerkelijk leven een onverschillige of positief aanvaardende houding wordt aangenomen, zullen wij samenwerking binnen het G.M.V. moeten afwijzen. Zo hebben wij gereformeerde belijders, die (nog) niet met ons kerkelijk samenleefden, uit de kringen der Hervormden, Christelijk Gereformeerden en Synodaal Gereformeerden, die van een bezwaarde gezindheid blijk gaven en die grondslag en doelstelling van het G.M.V. aanvaardden, als leden onzer organisatie ingeschreven. Wij achten dit ook thans nog de meest verantwoorde gedragslijn om als gereformeerde belijders samen te staan in de strijd voor een waarlijk christelijk sociale gemeenschap, mits deze gedragslijn met voorzichtigheid gehanteerd wordt, waarbij ieder geval apart beoordeeld wordt.

Prof. Schilder heeft mij meermalen ook in ander verband hetzelfde gezegd.

C. V.

VAN HIER EN GINDS

Bevolkingsgroei in Europa

Statistieken tonen aan, dat ons land momenteel 3.3 miljoen jeugdigen beneden 15 jaar telt, maar dat dit aantal over ruim zeven jaar zal zijn gedaald tot 3.2 miljoen. Verschillende factoren zijn oorzaak van deze daling, o.a. het verloop van het aantal vrouwen t.o.v. de mannen en de gemiddelde gezinsgrootte.

Op het moment bezit Nederland circa 950.000 bejaarden (boven de 65 jaar) maar over zeven jaar zullen wij ruim 1.1 miljoen bejaarden in ons midden hebben.

Bezien wij de situatie in andere landen, dan blijkt dat België, Duitsland en vooral Luxemburg een betrekkelijk „oude” bevolking bezitten. Het percentage jeugdigen in Frankrijk is vrij groot op dit moment en in de nabije toekomst zal deze groep nog toenemen van de ruim 11.3 miljoen van thans naar 11.5 miljoen in 1965.

Alle landen in West-Europa, met uitzondering van Italië, mogen verwachten het aantal van de ouderen te zien toenemen door verlenging van de levensduur en de steeds verbeterende gezondheidszorg in deze landen.

In 1965 schat men dat Duitsland 55.3 miljoen inwoners zal hebben, België komt dan met zijn negen miljoen op 9.3, Frankrijk op 46 miljoen, Italië op 51 miljoen, Luxemburg op 320.000 inwoners en Nederland zal van ruim elf miljoen stijgen naar circa twaalf miljoen.

Roomse expansie

Het aantal rooms-katholieke naturellen is

in Zuid-Afrika de laatste tien jaren verdubbeld. In 1945 waren er in dat land 429.743 r.k. naturellen, in 1956 bedroeg dat aantal 966.256. Rome spant alle krachten in om vaste voet in Zuid-Afrika te krijgen. Dat blijkt uit het feit dat daar op alle 850 roomsen één priester is. In Zuid-Amerika is er een priester op 6000 roomsen! Het is wel nodig aan de eigen zending daar te denken.

Verantwoording

van kerkcollecten en giften ten behoeve van de geestelijke verzorging van varenden ter zee en op de binnenwateren in de periode november 1958 t/m maart 1959.

Sliedrecht f 33,27; Middelharnis f 6,05; Delfzijl f 30,73; Baflo f 11,89; den Helder f 70,17; Bilthoven f 22,26; Scheveningen f 81,16; 's Gravenhage-Oost f 49,15; Barendrecht f 26,17; Uithuizen f 37,31; Almelo f 26,97; Doorn f 19,31; Smilde f 17,23; 's Hertogenbosch f 33,21; Zwolle + gift N.N. f 124,50; Roodeschool f 53,20; Halfweg f 11,—; Mijdrecht f 8,83; Uithuizermeeden f 98,16; Voorschoten f 21,54; Doesburg f 7,82; Dokkum f 8,98; Kantens f 15,83; Hillegersberg-straatweg f 29,03; Middelstum f 12,—; Wierum f 3,18; Zaltbommel f 16,15; Urk f 34,50; Driebergen f 24,17; Drachten f 110,41; Wapenveld f 63,06; Oosterbeek f 7,96; Dirksborn f 6,10; Oegstgeest f 24,17; Gift N.N., Kampen f 2,50; Coll. Eemdijk f 30,98; Coll. Soest f 6,77; Gift Overschie f 10,—; Coll. Helpman f 87,21; Coll. Schouwerzijl f 17,16; Gift Rotterdam-Zuid f 35,—.

Volgende verantwoording D.V. in augustus 1959. Collecten en giften gelieve men over te maken op giro-rekening no. 829568 t.n.v. „Penningmeester comm. van samenwerkende Ger. kerken voor de geestelijke verzorging van varenden”, Kustweg 68 te Delfzijl.

KERKNIEUWS

Beroepen te Sliedrecht: L. W. G. Blokhuis te Zevenbergen.

West Borneo. Na het vertrek van ds Algra van het zendingsterrein van de samenwerkende Kerken in Groningen op W.-Borneo werd het zendingswerk op gang gehouden door br. en zr. Moerkoert, die in Raëng werken voor de ver. „Meschobor”.

De heer Moerkoert heeft thans ontslag gevraagd en verkregen van de ver. „Meschobor” in verband met het feit dat hij benoemd is door de Kerken op O. Soemba (p/a ds Tanahomba) voor het werk der opleiding.

Theol. Hogeschool. Geslaagd voor het kandidaats-examen: H. Krabbendam, Duinoordstraat 34, Haarlem.

De politiek staat in de belangstelling!

Bij behandeling van de onderwerpen politiek, is een goede bron

DE POLITIEKE PARTIJEN IN NEDERLAND

deel 1

De niet-christ. partijen

door Dr A. J. Verbrugh

Als bijlagen zijn opgenomen de beginselfprogramma's van diverse partijen, een uitgebreide lijst van literatuur, een alfabetisch register, tevens lijst met verklaring der gebruikte vreemde woorden.

Handig formaat, 226 pagina's voor slechts f 1.75

FIRMA GROENENDIJK - ROTTERDAM
Slaghekstraat 90—94 Telefoon 172610

Drukkerij Steenbergen

ZEIST - TELEFOON 03404 - 2452

Periodieken

Boekwerken

Handeldrukwerk